

[This question paper contains 4 printed pages.]

Sr. No. of Question Paper : 1838

D

Your Roll No.....

Unique Paper Code : 213161

Name of the Course : B.A. (H)/B.Sc. (H) (Math.) (Qualifying Course)

Name of the Paper : Paper-III – Sanskrit Language

Semester : I

Duration : 3 Hours

Maximum Marks : 100

Instructions for Candidates

1. Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.
2. This question paper contains 7 questions.
3. All questions should be answered.
4. Answers may be written *either* in Sanskrit *or* Hindi *or* in English, but the same medium should be used throughout the paper.

छात्रों के लिए निर्देश

1. इस प्रश्न-पत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए।
2. इस प्रश्न-पत्र में कुल 7 प्रश्न हैं।
3. सभी प्रश्नों के उत्तर दीजिए।
4. इस प्रश्न-पत्र के उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेज़ी किसी एक भाषा में दीजिए, लेकिन सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए।

1. किन्हीं चार पद्यों की व्याख्या कीजिए :

(4×5=20)

Explain any **four** of the following verses :

- (i) लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पीडयन्
पिबेच्च मृगतृष्णिकासु सलिलं पिपासादितः ।
कदाचिदपि पर्यटञ्छशविषाणमासादयेत्
न तु प्रतिनिविष्टमूर्वजनचित्तमाराधयेत् ॥

P.T.O.

- (ii) यदा किञ्चिज्जोऽहं द्विप इव मदान्धः समभवं
तदा सर्वज्ञोऽस्मीत्यभवदवलिप्तं मम मनः ।
यदा किञ्चित्किञ्चिद् बुधजनसकाशादवगतं ।
तदा मूर्खोऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः ॥
- (iii) अधिगतपरमार्थान् पण्डितान् माऽवमंस्थाः
तृणमिव लघु लक्ष्मीर्नैव तान् संरुणद्धि ।
अभिनवमदलेखाश्यामगण्डस्थलानां
न भवति बिसतन्तुर्वारणं वारणानाम् ॥
- (iv) केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वला
न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालंकृता मूर्धजाः ।
वाण्येका समलंकरोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ॥
- (v) क्षान्तिश्चेत् कवचेन किं किमरिभिः क्रोधोऽस्ति चेद् देहिनां
ज्ञातिश्चेदनलेन किं यदि सुहृद् दिव्यौषधैः किं फलम् ।
किं सपैर्यदि दुर्जनाः किमु धनैर्विद्याऽनवद्या यदि
व्रीडा चेत्किमु भूषणैः सुकविता यद्यस्ति राज्येन किम् ॥
- (vi) लांगूलचालनमधश्चरणावपातं,
भूमौ निपत्य वदनोदरदर्शनं वा ।
श्वा पिण्डदस्य कुरुते गजपुङ्गवस्तु
धीरं विलोकयति चाटुशतैश्च भुङ्क्ते ॥

2. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पद्यों की व्याख्या कीजिए :

(4×5=20)

Explain any four of the following verses :

- (i) यस्मान्नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः ।
हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः ॥
- (ii) समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु समः सद्गविवर्जितः ॥
- (iii) ये तु धर्म्यामृतामिदं यथोक्तं पर्युपासते ।
श्रद्धाधाना मत्परमा भक्तास्तेऽतीव मे प्रियाः ॥

- (iv) सन्तुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः ।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥
- (v) एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते ।
ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगवित्तमाः ॥
- (iv) अथ चित्तं समाधातुं न शक्नोषि मयि स्थिरम् ।
अभ्यासयोगेन ततो मामिच्छाप्तुं धनञ्जय ॥
3. (क) प्रश्न संख्या 1 एवं 2 के रेखाङ्कित शब्दों में से किन्हीं सात का सन्धि-विच्छेद कीजिए : (7)
Split the Sandhi in **any seven** underlined words in Question No. 1 and 2.
- (ख) निम्न में से किन्हीं आठ शब्दों में सन्धि कीजिए : (8)
Join any **eight** of the following :
- विद्या + अर्थी, देव + इन्द्रः, चन्द्र + उदयः, ब्रह्म + ऋषिः, अद्य + एव, इति + आदिः,
मधु + अहिः, भो + अनम्, नै + अकः, तण्डुल + ओदनम्, लक्ष्मी + ईशः ।
- (ग) निम्नलिखित पदों में से किन्हीं पाँच के सन्धिरूप शुद्ध कीजिए : (10)
Write correct Sandhi forms of **any five** of the following :
हिम + आलयः = हिमलयः,	सुर + इन्द्रः = सुरिन्द्रः
हरि + इच्छा = हरेच्छा,	गण + ईशः = गणीशः
तदा + एव = तदेव,	प्रति + एकम् = प्रतेकम्
पौ + अकः = पवकः,	सु + उक्तिः = सुक्तिः

4. भर्तृहरि के नीतिशतक के आधार पर विद्वत्-पद्धति पर टिप्पणी लिखिये । (5)

Throw light on विद्वत्-पद्धति on the basis of Bhartrhari's Nitishataka.

अथवा / Or

भर्तृहरि के नीतिशतक का प्रतिपाद्य लिखिए ।

Give a brief introduction to Bhartrhari's नीतिशतक.

5. श्रीमद्भगवद्गीता के बारहवें अध्याय की विषयवस्तु पर एक संक्षिप्त निबन्ध लिखिए । (5)

Write a short essay on the subject matter of 12th chapter of "Shrimadbhagavadgita".

अथवा / Or

P.T.O.

श्रीमद्भगवद्गीता के बारहवें अध्याय के अनुसार कौन से मनुष्य परमात्मा को परम प्रिय हैं ?

Which type of people are nearer to God – explain this according to the 12th chapter of “Shrimadbhagavadgita”.

6. निम्नलिखित में से किसी एक पर संस्कृत में निबन्ध लिखिए : (13)

Write an essay in Sanskrit on **any one** of the following :

- (i) महाकवि: कालिदासः
- (ii) जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी
- (iii) रामायणम्
- (iv) श्रीमद्भगवद्गीता
- (v) संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्

7. निम्नलिखित में से किन्हीं छः का संस्कृत में अनुवाद कीजिए : (12)

Translate into **Sanskrit** any **six** of the following :

- (i) सीता पुस्तक पढ़ती है ।
Sita reads a book.
- (ii) तुम विद्यालय जाते हो ।
You go to the school.
- (iii) लता नाचती है ।
Lata dances.
- (iv) मैं गाँव गई ।
I went to the village.
- (v) लड़के खेलते हैं ।
Boys play.
- (vi) वह खाना खाता है ।
He eats food.
- (vii) राम हँसता है ।
Ram laughs.
- (viii) मोहन दूध पीता है ।
Mohan drinks milk.